

функціонують на основі бюджету поточних виплат, але мають мати різні цілі і відповідно різні механізми функціонування (порядок збору внесків, призначення страхових виплат, систему управління).

Державному (національному) страхуванню має підлягати все населення країни. Основним джерелом фінансового забезпечення державного страхування мають стати відрахування з доходів громадян у науково обґрунтованому і законодавчо визначеному розмірі. Збір страхових внесків мають здійснювати органи податкової адміністрації. Кошти перераховуватимуть роботодавці, з якими працівники укладають контракти. У випадку індивідуального підприємництва страхові внески перераховуватимуть безпосередньо працівники.

Система соціального страхування найманих працівників має охоплювати осіб, що працюють за трудовим договором, проте державні службовці повинні страхуватися окремо. В обов'язковому порядку наймані працівники підлягають страхуванню на випадок захворювання, безробіття та інвалідності. Головним джерелом фінансування цієї системи мають стати страхові внески роботодавців (відрахування від фонду оплати праці) та найманих працівників, які сплачують відсоток із заробітної плати. Тільки за таких умов страхування на випадок безробіття стане вагомим джерелом розширення фінансової бази розвитку робочої сили в економіці України.

Література

1. *Маршавін Ю. М.* Шляхи удосконалення інституційного забезпечення розвитку ринку праці України // Зайнятість та ринок праці. — 2001. — Вип. 14. — С. 99–110.
2. *Руденко В.* Фінансово-правові аспекти ринку праці у Федеративній Республіці Німеччина // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 3. — С. 39–45.
3. *Сахань І.* Зарплата має стати гарантією достатку // Аспекти праці. — 2001. — № 3. — С. 36–41.
4. Словарь-справочник менеджера. — М.: ИНФРА-М, 1996. — С. 50–51.
5. Финансы / Под редакцией В. М. Родионовой. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 431 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2009 р.

УДК 330

І. А. Луценко, аспірантка
кафедри політекономії факультетів
управління і маркетингу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано функції держави і подальший їх розвиток в умовах соціалізації економіки, досліджено процес соціалізації функцій держави як невід'ємної складової сучасного економічного розвитку, обґрунтовано необхідність соціалізації транзитивних економік, сформовано основні напрямки соціалізації функцій української держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: трансформація функцій держави, соціалізація економіки, соціалізація функцій держави.

Сучасна економічна система характеризується особливим динамізмом та надзвичайною складністю соціально-економічних процесів. Найважливішими з них у ХХІ ст. є процес соціалізації економіки, який трансформуючи економічну систему, забезпечує її перехід до постіндустріального суспільства. Трансформація економічної системи неминуче веде до трансформації самої держави, її економічних функцій.

Функції держави в сучасних умовах розвитку суспільства досліджують такі вітчизняні економісти, як: С. І. Бандур, О. Беляєв, С.А. Бебело, А. Гальчинський, В. О. Гришкін, Н. М. Деєва, Б. Е. Кваснюк, С. Мочерний та ін. Дана проблема вивчається і вченими Росії, серед яких можна виділити Л. Абалкіна, І. Андрєєву, О. Бузгаліна, Т. Заславську, В. Іноземцева, В. Нурєєва, А. Пригожина, Н. Смелзера, В. Щербину, Т. Юр'єву та ін. Разом з тим недостатньо розглянутими залишаються питання щодо трансформації функцій держави в процесі соціалізації економічного розвитку.

Мета даної статті полягає у поглибленні теоретичного аналізу трансформації економічних функцій держави в процесі соціалізації економіки. Тому безпосередніми завдання пропонованої статті є: узагальнення функцій держави та виокремлення якісно нових в умовах трансформаційних процесів суспільства, дослідження процесу соціалізації функцій держави як невід'ємної складової сучасного економічного розвитку, обґрунтування необхідності соціалізації транзитивних економік та визначення основних напрямків соціалізації функцій української держави.

Економіка як система суспільних відносин розвивається разом з появою держави. Держава є найвищою формою організації людського співжиття. Становлення та зміцнення держави як суспільного інституту супроводжується розвитком численних її функцій, включаючи й економічні. Функції держави — це головні напрями внутрішньої і зовнішньої діяльності держави, у яких визначаються і конкретизуються класова і загальнолюдська сутність і соціальне призначення.

Кожен етап розвитку економічної системи характеризується трансформацією її елементів, а це неминуче впливає на державу і її економічні функції. Аналіз еволюції функцій держави [6, с. 72] свідчить, що основні економічні функції держави на початковій стадії розвитку капіталізму (початок XVI — кінець XIX ст.) полягали у збереженні приватної капіталістичної власності і конкуренції, в обмеженні іноземного впливу на місцеву промисловість, в утриманні пошти, портів, транспортних засобів та ін. На наступній стадії розвитку капіталізму, особливо після кризи 1929–1933 рр., держава бере на себе глобальну економічну функцію — відтворення сукупного капіталу, розвиток усієї економічної системи. Важливими економічними функціями держави стають послаблення глибини та гостроти економічних криз та наслідків циклічного розвитку народного господарства, перерозподіл частки національного доходу — від найбагатших верств населення до найбільш бідних та ін.

Економічна система сьогодні перебуває на етапі переходу від індустріальної цивілізації в постіндустріальну. Ключова характеристика цього етапу — зміна ролі людини в системі факторів. Людина ставиться в центр економічної системи. Швидкість переходу залежить від ступеня соціалізації економіки. Ступінь соціалізації економіки визначається тим, наскільки цей процес орієнтований на людину, наскільки він створює передумови для самореалізації особистості, розкриття її творчого потенціалу.

Соціалізація економіки являє собою внутрішній механізм подальшого розвитку суспільства. Узагальнюючи теоретичні погляди українських науковців щодо сутності соціалізації [3, с. 60–81; 4, с. 15; 7, с. 21], можна стверджувати, що цей процес настільки широкий і об'ємний, що будь-які зрушення у добробуті людини, її соціальному захисті, демократизації суспільства тощо, автоматично включаються до складу соціалізації. Вона проявляється в соціальній переорієнтації виробництва, гуманізації праці та життя людей, пом'якшенні соціальної диференціації та зростання значення соціальної сфери, інших явищах і процесах. Основні форми прояву процесу соціалізації модифікує економічну систему, а отже, активно трансформує економічні функції держави.

Трансформація економічних функцій держави в сучасних умовах спостерігається в таких напрямках, як: послідовний перехід від прямих до непрямих методів регулювання економіки; різке посилення соціальних функцій держави, її ролі в регулюванні соціальних процесів, починаючи з установа мінімальних ставок

оплати праці, у тому числі погодинних, обов'язкових для будь-якого підприємця незалежно від форми власності та національної приналежності; визначення прожиткового мінімуму, тривалості робочого часу, гарантованих відпусток; вирішення складних соціальних проблем, таких, як комплекс взаємин праці та капіталу, соціальне партнерство, зниження не виправданої диференціації в доходах населення, забезпечення стабільності в суспільстві.

З поступовою соціалізацією економічної системи, що характеризується переходом до постіндустріального суспільства, виникають якісно нові функції держави. Це пояснюється тим, що суспільно-економічний та технологічний розвиток ставлять перед державою нові завдання. Сьогодні знання стають основним ресурсом, багатством і новим основним товаром необмеженого користування, тому трансформація функцій держави в процесі соціалізації економіки має полягати у забезпеченні найкращих умов для розширеного відтворення знань, інтелектуальних ресурсів. До таких функцій можна віднести, наприклад, зобов'язання держави у галузі освіти, формування й підтримки фундаментальної науки, створення спеціальних зон для розробки сучасних технологій, проведення чітко сформульованої промислової політики, вирішення екологічних проблем.

У процесі соціалізації економіки роль держави не повинна обмежуватися тільки створенням рамкових умов для дослідницької та підприємницької діяльності, ефективною організацією інноваційного процесу та підвищенням державних інвестицій у створення та розповсюдження знань, вона, також, повинна активно впливати на формування сучасного способу мислення. На державу покладаються функції з формування норм і цінностей, спрямованих на створення оптимальної функціональної структури суспільства. Виникає потреба соціалізації функцій держави.

Соціалізація держави відбувається завдяки дотриманню нею основних прав і свобод людини, обмеженню її примусово-пригнічуючих функцій, все більш розвиненому політичному представництву інтересів основних соціальних груп через систему політичних партій, профспілок і громадських організацій, демократичному контролю за діями держави з боку громадянського суспільства. Тобто, функції держави повинні розглядатися в координації, кооперації з суспільними інституціями, наприклад, профспілками, асоціаціями підприємств, встановлювати гармонію між різними соціальними інституціями, що означає зведення до мінімуму соціальних антагонізмів.

Фундаментом для соціалізації функцій держави є інституційне середовище, яке має спонукати до активної самореалізації кожного члена суспільства, гарантуючи при цьому достатній рівень стабільності та можливість розвитку. Це потребує певних правил регулювання взаємовідносин між державою, суспільством і людиною, які характеризуються складним і суперечливим характером. Сучасні вчені-економісти, досліджуючи відносини «суспільство-держава», пропонують узгоджувати їх на певних принципах, серед яких, в умовах соціалізації економічного розвитку, пріоритет слід надавати принципам солідарності і субсидіарності [2, с. 77; 5, с. 31]. Солідарність означає, що суспільство і держава має виконувати комплементарні функції: вони мають забезпечити соціальний базис, на якому людина може діяти відповідно до своїх намірів та можливостей. Принцип солідарності передбачає взаємну соціальну відповідальність одного покоління перед іншим і спрямований на подолання соціальної несправедливості шляхом колективної підтримки індивідууму через страхові механізми розподілу фінансових ресурсів. Однак для того, щоб запобігти надмірному посиленню держави, принцип солідарності необхідно доповнити принципом субсидіарності: держава має втручатися тільки тоді, коли людина чи колективи не спроможні вирішити важливу проблему. Субсидіарність захищає соціально уразливі верстви населення, які не в змозі через об'єктивні причини реалізувати право на самореалізацію за рахунок власних доходів.

Важливим аспектом соціалізації функцій держави виступає соціальна консолідація населення. Соціальну консолідацію слід розглядати як основу розвитку дер-

жави, яка шляхом налагодження партнерства між основними соціальними групами за рахунок створення ціннісних орієнтирів забезпечує реалізацію соціального контракту між всіма учасниками: державою, владою, бізнесом, суспільством, а також нової системи соціального порядку, правових і моральних норм, що регулюють поведження основних соціальних об'єктів.

Отже, державі для того щоб стати реальним інститутом нового суспільного порядку, необхідно засвоїти, відтворити норми, цінності, традиції культури постіндустріального суспільства. Соціалізація функцій держави повинна забезпечувати реалізацію насамперед таких загально цивілізаційних цінностей, як економічна ефективність, людська гідність (рівність можливостей та мінімальний рівень споживання), збільшення рівності здобутків (роулсіанські та утилітарні функції суспільного добробуту), свободу (вибору й здійснення підприємницької діяльності, конкуренції, отримання та поширення інформації, вибору місця проживання тощо), а також збереження інституційних цінностей (сім'ї, національного суверенітету держави та ін.).

Трансформація функцій держави у країнах з транзитивною економікою, до якої належить і Україна, характеризується переплетенням процесів ринкової трансформації та глобальними процесами трансформації економічної системи. Тобто, для таких країн постає питання не лише про трансформацію неринкових економічних систем у ринкові, але й про реінтеграцію цих нових ринкових систем. Без такої реінтеграції економіки країни з транзитивною економікою не зможуть забезпечити перехід від індустріального до постіндустріального типу розвитку, і тому будуть приречені на вічне відставання.

Як було вже зазначено, розбудова постіндустріального суспільства вимагає соціалізацію економічної системи. Під впливом соціалізації економіки, держава виступає головною системою управління суспільством та поступова перетворюється в орган подолання соціальних суперечностей шляхом врахування та координації інтересів різних груп населення. Тобто, транзитивна економіка для подальшого розвитку потребує руйнування традиційних поглядів на співвідношення економічного і соціального аспектів розвитку і становлення на якісно нових засадах інституціональну систему в суспільстві.

Головна ідея національної соціалізації економіки повинна полягати у досягненні соціально злагодженого способу життя шляхом радикального поліпшення якості та істотного підвищення рівня життя населення. У зв'язку з цим, необхідно трансформувати функції держави у бік прискорення ступеня їх соціалізації. Для цього необхідно приділяти увагу актуальним проблемам формування та розвитку соціальної сфери, її трансформації до ринкових умов господарювання та вирішення завдань, пов'язаних із стимулюванням інноваційних зрушень, модернізацією та інтенсифікацією цієї сфери на принципово нових засадах. Висхідний вектор соціалізації, на думку українських учених [1, с. 10–17], має забезпечити освітньо-духовна сфера як джерело нагромадження нематеріальних активів, формування глобального ринку високорозвинутого людського капіталу. Держава має створити передумови для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, розкрити, наскільки це можливо, його фізичний та інтелектуальний потенціал, започаткувати відповідні інституційні зміни, які будуть впливати на модернізацію засобів виробництва та підвищення продуктивності праці, захищати та посилювати цінності національної культури і громадського суспільства.

Трансформації функцій держави українського суспільства повинні полягати у напрямку забезпечення сталого зростання, якості життєдіяльності населення на основі зміцнення його життєвого потенціалу, збільшення реальних доходів та розширення сфери продуктивної зайнятості. Тобто, концептуальною основою соціалізації функцій держави України мають стати наступні вихідні положення:

- Інноваційна стратегія соціально-економічного розвитку країни, здійснення якої дає змогу забезпечити розширене відтворення високоінтелектуальної робочої сили на основі зайнятості у наукомістких сферах господарювання.

- Плюралізм форм власності, який забезпечує розширення можливих джерел фінансування соціальних проектів у тісному взаємозв'язку з прискоренням трансформаційних процесів, міжгалузевим перерозподілом робочої сили, збільшенням місткості ринку праці та працевлаштуванням різних категорій працівників.

- Зменшення масштабів бідності, усунення її найгостріших проявів, а також посилення соціального захисту вразливих верств населення, створення умов для розвитку середнього класу.

- Реформування соціального забезпечення та соціального страхування на основі соціальної справедливості та солідарності поколінь.

- Формування громадянського суспільства через підтримку громадянських ініціатив, налагодження системи взаємозв'язку між громадянами, органами влади та бізнесом у вирішенні нагальних проблем суспільного життя.

Висновок. Трансформація суспільства під дією механізму соціалізації автоматично вимагає і соціалізацію держави, яка визначається через трансформацію економічних функцій. Соціалізація функцій держави повинна забезпечувати досягнення базових цілей суспільства: високого рівня життя населення, гармонічних соціальних відносин, стійкої динаміки розвитку. Тобто, держава повинна виступати певним моральним інститутом, функції якого діють в інтересах всього суспільства, з метою забезпечення загального добробуту.

Забезпечення динамічного економічного розвитку України вимагає орієнтації всіх суспільних процесів на людину, соціальні пріоритети повинні бути в усіх ланках сучасних трансформаційних перетворень, у тому числі в інноваційно-інвестиційних процесах, структурних та інституційних зрушеннях, сучасній політиці регіонального розвитку.

Література

1. Бандур С. І., Заяць Т. А. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Б. М. Данилишин (ред.). — 2 вид., доп. і перероб. — Черкаси : Брама-Україна, 2006. — 620 с.
2. Бортіс Г. Інституції, поведінка та економічна теорія: внесок до класико-кейнсіанської політичної економії / Тамара Бардадим (пер. з англ.). — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 560 с.
3. Гришкін В. О. Соціалізація економіки України: теорія, методологія, перспективи: монографія / В. О. Гришкін. — Д. : Пороги, 2005. — 498 с.
4. Зайцев Ю. К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: монографія / Ю. К. Зайцев. — К. : КНЕУ, 2002. — 188 с.
5. Новиков В. Концептуальні засади соціально орієнтованої економіки: Практика європ. країн // Україна: аспекти праці. — 2004. — № 6. — С. 30–35.
6. Петрішина Н. Функції держави в економічних системах // Банківська справа. — 2007. — № 2. — С. 67–83.
7. Шпильова М. М. Соціалізація економіки: сутність, причини та складові елементи // Формування ринкової економіки. Міжвідомчий науковий збірник. — Вип. № 14. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 20–27.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2009 р.